

BILDBERÄTTANDE

& konsten att läsa bilder

En satsning om bildning i bild – en kritisk fråga för demokratin.

Bildning i bild

I det snabba bildflöde som vi alla lever i är det viktigt att kunna använda och tolka bilder. Exemplet från 2018 med tidigare president Barack Obama som i ett falskt videoklipp förolämpade nuvarande presidenten Donald Trump på Youtube, är skrämmande. Statens medieråd och Forum för levande historia, som bägge är samarbetspartner i projektet *BILDBERÄTTANDE och konsten att läsa bilder*, för fram propaganda- och reklambildernas förledande budskap som kräver god bildkunskap för att genomskådas. Ett aktuellt exempel är de Hollywoodinspirerade propandafilmer IS har framställt. Starka känslor förstärks också genom bilder på Facebook – med två miljarder användare – och i andra sociala medier.

BILDBERÄTTANDE och konsten att läsa bilder är Föreningen Läsrörelsens landsomfattande projekt om vikten av och konsten att läsa bilder ur ett pedagogiskt, analytiskt och konstnärligt perspektiv. En satsning som inleddes på Bokmässan 2018 med 50 program på bildscenen som omfattade allt från grottmålningar till dataspel. Nu har Postkodstiftelsen beviljat Läsrörelsen medel för att utveckla projektet i sju regioner i Sverige hösten 2019 och våren 2020. I varje region samarbetar vi med museer och konsthallar: Sundsvalls museum, Bildmuseet, Värmlands Museum, Arbetets museum, Liljevalchs konsthall, Skissernas Museum och Textilmuseet. Heldagskonferenser/fortbildningsdagar med journalisten Gunilla Kindstrand som moderator arrangeras. Bildskapare, forskare och experter deltar och medverkar under arbetets gång. Vi vänder oss till pedagoger och lärare inom alla stadier, från förskola till gymnasiet, och till skolledare och politiker. Men även till en engagerad allmänhet.

Tanken är att sätta fokus på bilden och lyfta fram att det är grundläggande för alla att lära sig läsa och tolka bilder. Det gäller redan från tidig ålder och upp genom hela livet. Enligt Tarja Karlsson Häikiö – sakkunnig i projektet och professor i visuell och materiell kultur vid HDK i Göteborg – borde bild likställas med andra ämnen och ses som ett »kärnämne«. Bild är visserligen inskrivet i läroplaner för grundskolan och finns som valbart ämne i gymnasieskolan, men har inte den betydelse som den borde ha i vårt visualiserade samhälle.

Det är också angeläget att ge möjlighet till sinnliga upplevelser för att barnen ska utveckla sin fantasi. Visuella fantasier utgör gemensam grund för samlek. Ofta tar leken och det fortsatta fantiserandet avstamp

i bilderboken, skriver Susanna Ekström – sakkunnig i projektet och fd universitetsadjunkt – i sin text om bilderboken med smååringar.

I anslutning till de regionala konferenserna/fortbildningsdagarna samarbetar vi med kulturskolorna som har verksamhet under några veckor, med olika inriktningar utifrån utställningar på respektive museum/konsthall. Allt för att visa bredden i bildämnet. Målgruppen för den här delen av projektet är barn och ungdomar från 10 år och uppåt som arbetar med eget bildskapande. Kulturskolornas pedagoger väljer två elever i varje region som själva får presentera sina verk på en Sommarsalong, i samarbete med Liljevalchs konsthall, under Stockholms Kulturfestival i mitten av augusti 2020.

Vi genomför också filmvisningar tillsammans med Folkets Hus & Parker och Zita Folkets Bios filmpedagoger på en biograf i varje region, och då både som skolvisningar riktade till elever i gymnasiet och till den breda allmänheten. Filmen är *They Shall Not Grow Old*, en drabbande dokumentär om första världskriget av regissören Peter Jackson, känd från Sagan om Ringen-filmerna.

I den här skriften skriver eller intervjuas många av de medverkande i konferenserna/fortbildningsdagarna. Det är forskare och pedagoger från olika universitet och museer och talespersoner för såväl kulturskolor som dataspelebranschen. Några av de medverkande bildskaparna är bildjournalisten Paul Hansen, tidningstecknaren och illustratören Stina Wirsén, filmregissören Gabriela Pichler, serietecknaren och författaren Johan Unenge, illustratören och författaren Sara Lundberg och konstnären, fotografen och filmaren Carl Johan De Geer. Och modeskaparen Elin Ivre, vars svarta folkdräkt gjordes när hon var elev på Hemslojdens skola Sätergläntan.

Tack till alla som bidragit till projektets genomförande, idémässigt och finansiellt. Tack till alla som medverkar i projektet!

Foto Jenny Dozai

Datum för konferenserna och filmvisningarna finns längst bak i skriften.

Elisabet Reslegård, ordförande och projektledare Läsrörelsen. Idégivare till projektet *BILDBERÄTTANDE och konsten att läsa bilder*.

Visuell kunskap i bild

Visuell kunnighet

Barn och ungas rätt till yttrandefrihet, kulturellt deltagande och eget skapande finns inskrivet som en grundläggande mänsklig rättighet i Barnrättskonventionen, en rätt att vara, tänka och handla på sina egna villkor och utifrån sina förutsättningar.¹ I forskning talar vi om agentskap (agency) och att ha röst (voice), vilket innebär bland annat att barn, elever och studenter behöver bli mer inkluderade i kunskapsproduktion där det bereds utrymme för deras åsikter och perspektiv.² Bilddidaktik i förskolan och bildundervisning i skolan bidrar till en helhetsutveckling där förmågan att tolka bilder är en viktig del i att kunna se och förstå sin omvärld. Genom exempelvis arkitektur, design, konst och kulturupplevelser kan barn i förskolan och elever i grundskolan och på gymnasiet möta fenomen och frågeställningar som är komplexa och mångtydiga. I den lärsituation som skapas genom bild- och konstpedagogiska upplevelser erbjuds de att fördjupa sin förståelse för sitt seende i relation till sig själva som individer, ta del av andra människors perspektiv och en större samhällelig kontext.³ Genom bildsamtal kan de få möjlighet att lära sig samtala om sina tankar, känslor och erfarenheter i relation till konstnärliga upplevelser.⁴ I bildsamtalens dialog erbjuds meningsskapande och även träning i en av undervisningens huvuduppgifter, delaktighet i demokratiska processer genom att samtalet öppnar för att uttrycka sin åsikt.

Bilder bär på information och kommunicerar budskap. Barn och elever behöver utveckla visuell kunnighet för att ta del av och bidra till samhället. Idag talas mycket om visuell litteracitet, eller förmågan att avläsa och tolka information och betydelse i text och bild, men också andra kommunikativa sammanhang. Litteracitet är beroende av kultur och kontext.⁵ Visuell litteracitet, eller visuell kompetens, innebär att kunna skapa mening utifrån de bilder vi ser omkring oss, utifrån bildinformation i olika medier, men också att kunna läsa eller tolka dessa bilder och bildflöden.⁶ Visuell litteracitet och mediallitteracitet är idag grundkompetenser enligt UNESCO, kompetenser som barn, unga och vuxna skall tillägna sig genom studier inom allmänna kunskapsområden.⁷ Bilder – som illustration, som komplement till text, men också som egen uttrycksform med ett egenvärde – har därmed en central plats i all undervisning och i alla skolformer.

Bildämnet i skolan

Skolan har ett stort ansvar att integrera olika sätt att gestalta kunskap.⁸ Genom att arbeta med bild, visuella artefakter och visuell kommunikation kan elever utveck-

Bild från Skapande arbete på förskola med barn 3–5 år.
Foto Tarja Karlsson Häikiö

la inte enbart en fakta- och färdighetskunskap, utan även en förståelse- och förtrogenhetskunskap genom behandlandet av olika kunskapsfokus inom bildämnet såväl som inom olika ämnesområden. Forskning, där man studerat läroplanerna i ett stort antal länder, visar att det sammantaget finns två viktiga gemensamma kompetensområden som lyfts fram, nämligen vikten av att undervisningen skall utveckla elevens eller den studerandes personliga utveckling, som i sin tur är kopplad till problemlösningsförmåga, samt vikten av social kompetens i egenskap av att vara medborgare i ett samhälle.⁹

Bilden som kunskapsbärare och kunskapskälla utgör en stor potential inom skolan men kräver att alla lärare, inte bara bildlärare, har kunskap om hur bilder kan användas som pedagogiska verktyg, då samhällsutvecklingen globalt präglas av en alltmer framträdande visuell kontext genom ett ökande informations- och mediaflöde. Det är därför nödvändigt för elever att lära sig tolka visuellt medierad information i relation till omvärlden, där införandet av nya media har förändrat förutsättningarna för det pedagogiska arbetet i skolan. Elever behöver lära sig förutom bildframställning och bildproduktion med kirografiska tekniker, även att använda och hantera digitala verktyg i bildämnet, liksom att tolka och analysera de bilder de ser i olika medier.¹⁰ Detta för att bland annat kunna reflektera över de samhälleliga förändringar som sker omkring dem och att utveckla förståelse för det samtida i förhållande till det historiska, vilket också betonas i Läroplanen,

Lgr11. Visuell litteracitet är en allt viktigare kulturell kompetens – som också är politiskt omdiskuterad – där elever behöver utveckla källkritisk förmåga som del av informations- och mediahantering. Digital kompetens och bildhantering har lyfts fram av EU som en av åtta nyckelkompetenser och som också är del av en allmän medborgerlig kompetens.¹¹

I skolan finns ett förstärkt fokus på kunskapskrav, vilket gäller även för bildämnet. Uppnåendekraven i ämnet utifrån kriterierna i kunskapskraven har skärpts betydligt, vilket ställer större krav på bildlärare att vara tydliga men också på elever att arbeta strukturerat. Forskare har diskuterat denna utveckling där det finns risk att kunskapskraven blir utgångspunkt i undervisningen och överskuggar själva syftet med undervisningen som är elevens lärande. Innehållsaspekterna riskerar att bli sekundära, och eleverna riskerar att lägga fokus på själva betygssättningen och tappar fokus på det som kunnandet gäller.¹² I bildämnet finns dessutom dimensioner av kunskap som är icke-språkliga eftersom kunskapen bärs visuellt och kan vara svårformulerat i ord och text, vilket kan leda till problematik i kommunikationen av den visuella kunskapens innehåll i betygssättningen för såväl elever som bildlärare.

Förskolans och skolans kulturuppdrag

Enligt kulturuppdraget och läroplansskrivningarna i Lpfö98 och Lgr11 kring kultur i skolan, har de olika skolformerna (förskolan, grundskolan och gymnasiet) ett ansvar för att barn och unga under sin skolgång skall få tillfälle till eget skapande, möjlighet till bildning, samt tillgång till sitt eget och andras kulturarv.¹³ Här står också att estetisk verksamhet bör vara ett obligatoriskt inslag i grundskolan, där estetiska uttrycksformer och kulturell inkludering beskrivs för ökad samhällsrelevans och där estetiken ses som en del av skapandet av kognitiv rättvisa (dvs. allas lika rätt till utbildning och lärande utifrån olika förutsättningar oavsett klass, kön, kulturell bakgrund). Inriktningen i betänkandet går i linje med likvärdighetsuppdraget för skolan där alla barns rätt att lära sig utifrån sina villkor betonas. Det betonas att estetisk verksamhet även framöver bör vara ett obligatoriskt inslag i grundskolan.

Samtidigt ha de estetiska inslagen minskat i förskolläroplanerna och lärarstudenter som skall undervisa i årskurserna F-3 får i stort sett ingenting med sig kring estetik och lärande i sin utbildning. De estetiska ämnenas position i skolan ifrågasatts också ofta och de estetiska ämnenas vara eller icke-vara har över tid debatterats utifrån olika politiska positioneringar där kulturområdet har ömsom kopplats till utbildning, ömsom till fritidssektorn utifrån politiska beslut. Trots skrivningarna har det funnits politiska motsättningar i statliga direktiv där regeringen ser estetiska uttryck som värdefulla, som i Kulturutredningen 2009, liksom att det praktiska och

estetiska fältet beskrivs som viktigt för utbildningen av lärare.¹⁴ Samtidigt har timmarna för estetiska ämnen i grundskolan minskat och regeringen har beslutat att ta bort estetiska ämnen som kärnämne i gymnasiet.¹⁵ Trots påtryckningar från olika håll beslutade regeringen att inte återta de estetiska ämnena som kärnämne på gymnasiet.

Estetikens och kulturens betydelse

I läroplanerna för förskolan, skolan och gymnasiet framträder att barn och unga skall utvecklas till lärande och skapande individer. Estetik i relation till lärande har historiskt kopplats till kunskapsbildning som har sin grund i sinnesupplevelser. De estetiska ämnena har setts som mindre viktiga och deras kunskapsområden har ofta anknutits till praktiskt handlande, skilt från teoretiska perspektiv.¹⁶ De estetiska uttrycksformerna och ämnena har ofta fått tjäna som stöd i lärandet av andra ämnesområden, men inte fått erkännande för sin egen betydelse. De estetiska uttrycksformerna används ofta för att stödja barns sociala och kognitiva utveckling genom att de anses skapa en positiv atmosfär för att motivera lärande och utveckling. Denna syn bidrar till en förenklad syn på estetik som något enkelt och lätt som sker utan ansträngning eller syfte.

Det finns historiskt en politisk osäkerhet kring erkännandet av estetikens och kulturens betydelse i utbildning och där olika ställningstaganden har flukturerat över tid i Sverige. Detta beror dels på en tudelning i värderandet av lärandets praktiska delar jämfört med teoretiska ämnesområden, dels politiska motsättningar och oförståelse för lärandets kreativa aspekter.¹⁷ Min erfarenhet och forskning visar att konsten och estetikens kan tillföra vidgade perspektiv i barns tänkande genom arbetssätt där estetiska uttrycksformer och kulturella aktiviteter används både som verktyg för lärande, men också som verktyg för reflektion där konsten blir kulturbärande.¹⁸

(Artikeln har tidigare publicerats i Opsi Barnkultur nr 3 2018, inför bildtemat på Bokmässan 2018, här i en förkortad version.)

Tarja Karlsson Häikiö är professor i visuell och materiell kultur på Högskolan för Design och Konsthantverk vid Konstnärliga fakulteten, Göteborgs universitet. Hon arbetar med lärarutbildning gentemot förskola, grundskola och gymnasiet samt med forskarutbildning. Med en bakgrund som bildpedagog i förskolan och bildlärare i grundskolan intresserar hon sig för utvecklandet av visuell kunskap hos barn i olika åldrar.

OBS! Fotnoter till artikeln finns på Läsrörelsens hemsida. www.lasrorelsen.nu

Bild från arbete med kartläggningsmaterial för nyanlända elever i bild på uppdrag av Skolverket i förberedelseklass för nyanlända. Foto Tarja Karlsson Häikiö

Ge barnet och bilden tid

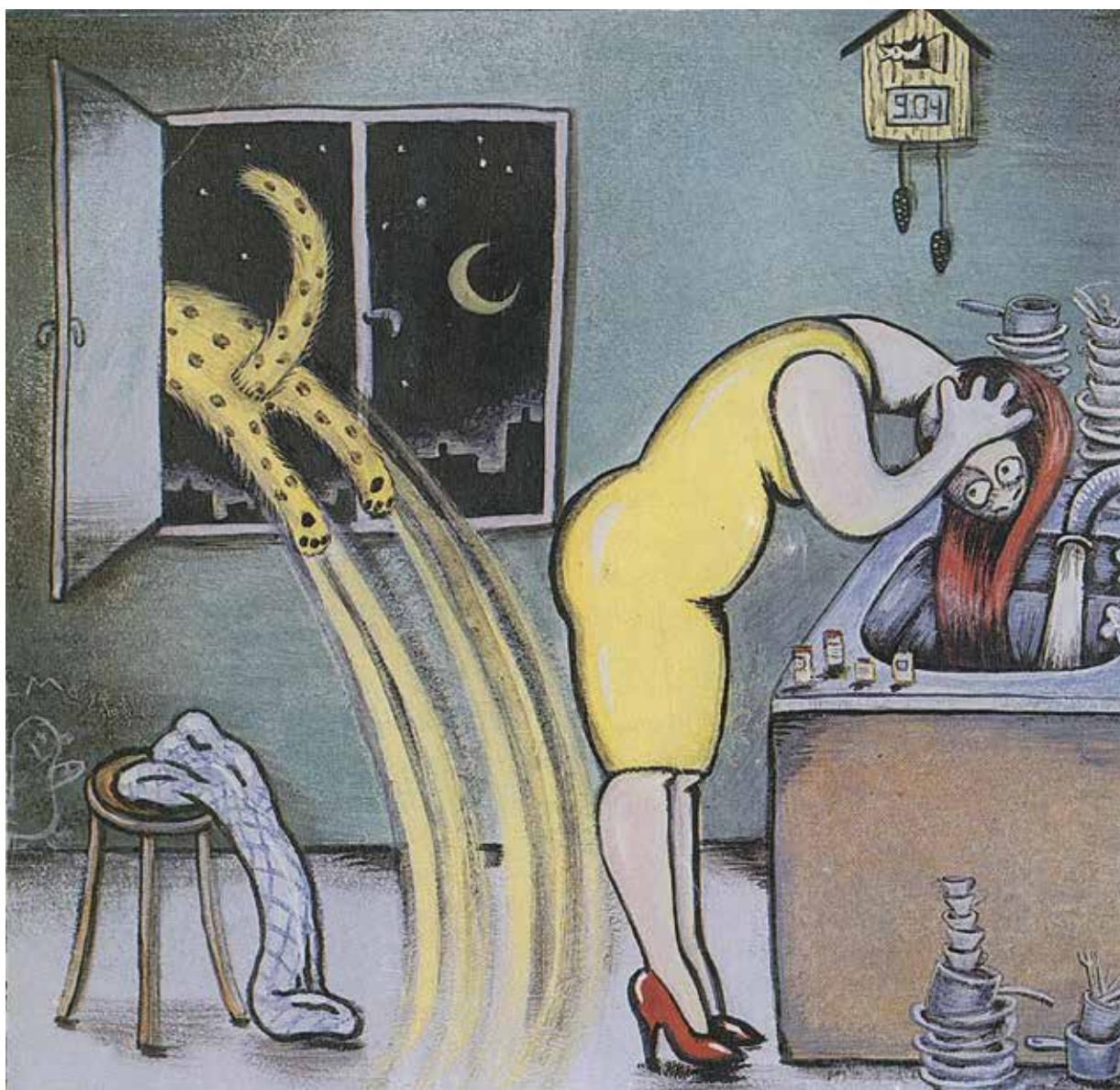
Den konstbild som först möter yngre barn, redan bebisar, är bilden i bilderboken. Ännu tidigare visar bebin, som ligger på ett mönstrat överkast eller en matta i kontrasterande färger, intresse för att följa linjespelet med blicken. Jag har sett hur de små försöker spåra med handen efter en ornamenterad tapetslinga.

Småbarnens första pekböcker kan betraktas som leksaker, ofta med bilder på enstaka föremål utan inbördes sammanhang. De fungerar som material för språkövningar, när barnet lärt sig härma/benämna föremålet eller det gulliga djuret är bilden uttömd. Jag

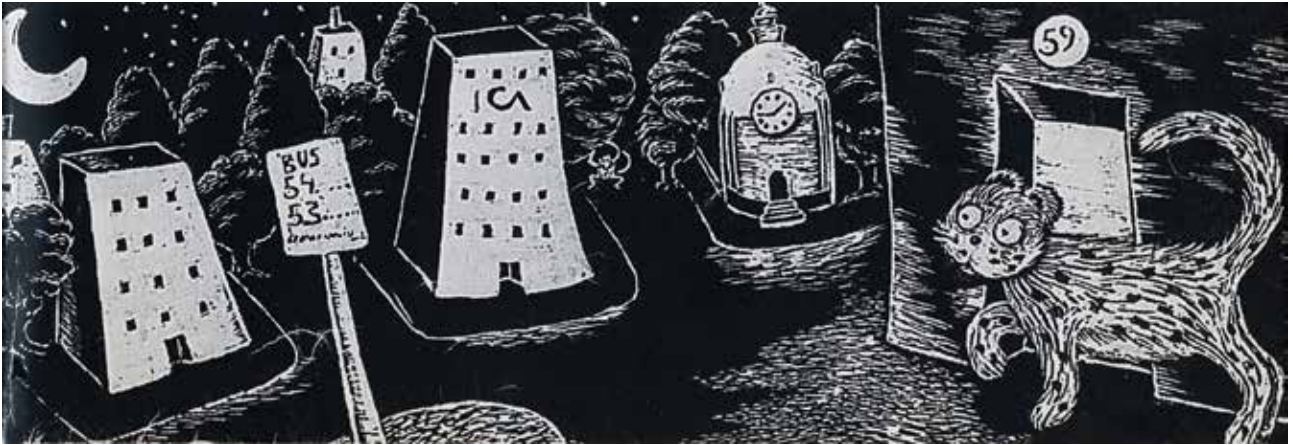
ser inte de här torftiga bildsamlingarna som bilderböcker. Ändå kan situationen vara givande genom det fysiska mötet, närheten, gemenskapen med föräldrarna.

Med tanke på smååringarnas intresse för form och färg vore det intressant att erbjuda en liten bok med olika tydliga mönster/teckningar som visuell stimulans.

Med bilderboken i fokus kan vi inte uttala oss mer generellt om vilka bilder riktigt små barn föredrar. Det är meningslöst att påstå att små barn tycker om, uppskattar det ena eller det andra. De kan vänjas vid att

Ur Jaguaren av Ulf Stark och Anna Höglund

Ur *Jaguaren* av Ulf Stark och Anna Höglund

gilla ett speciellt bildspråk. Vanan, upprepningen, den positivt laddade situationen, kan vara avgörande. Det handlar ofta om trender, vissa bilduttryck återkommer i flera medier under en viss tid. Glaskonstnären och keramikern Ingegerd Råman har sagt »Varje människa har sina proportioner, sitt färgseende«. Jag tror att detta utvecklas över tid, beroende på erfarenhet och drabbande visuella möten.

Föräldrar och andra vuxna är många gånger oroliga att yngre barn inte ska »förstå« en viss bilderbok. Kanske för att de inte själva gillar eller inte kan tolka bildspråket och därför utgår från att inte heller barnet begriper bilden. Det kan finnas många olika sätt, flera perspektiv som olika barn kan ta till sig barnboks bilderna ur. Begriplighet kan vara ett överskattat begrepp.

Bilderbokens läsekrets vidgas efter hand. Vi ser idag bilderböcker som Shaun Tans som uppskattas av både ungdomar och vuxna. Böcker som är mer komplicerade till innehåll, form och estetik, vilket inte utesluter att också förskolebarn kan ha behållning av dem. Mångbottnade böcker har längre livslängd, betraktaren kan utvinna nya kvaliteter med tiden.

Om man tittar noga

Den amerikanska psykologen Howard Gardner talar om symbolisk kompetens och menar att genom barnlitteraturen utvecklar barn sin lyssnar- och betraktar-kompetens. Bilderboken är en helhet av bild och text, jag ser den som en egen konststart där båda bidrar till berättandet/gestaltningen.

Hur ser de rytmiska bildväxlingarna mellan sidorna ut? Hur utformar bildinnehållet berättelsen? En del bilderböcker som *Jaguaren* där Anna Höglund gestaltar en händelsekedja över tid som en filmsekvens eller seriestrip. Samspelet med Ulf Starks text ger utrymme för betraktarens/lyssnarens egna bidrag. Vi kan se på bilden ur yt- och djuperspektiv. Fundera över hur den visuella uppbyggnaden är gjord.

»Konst återger inte det synliga utan synliggör« säger målaren Klee.

Ge barnet och bilden tid

Vi vet så lite om vad de allra yngsta barnen, som ännu inte kan verbalisera sina intryck, uppfattar vid visuella möten men i samvaron med dem kan vi hitta ingångar. Under Läsrörelsens projekt *BERÄTTALEKALÄSA*

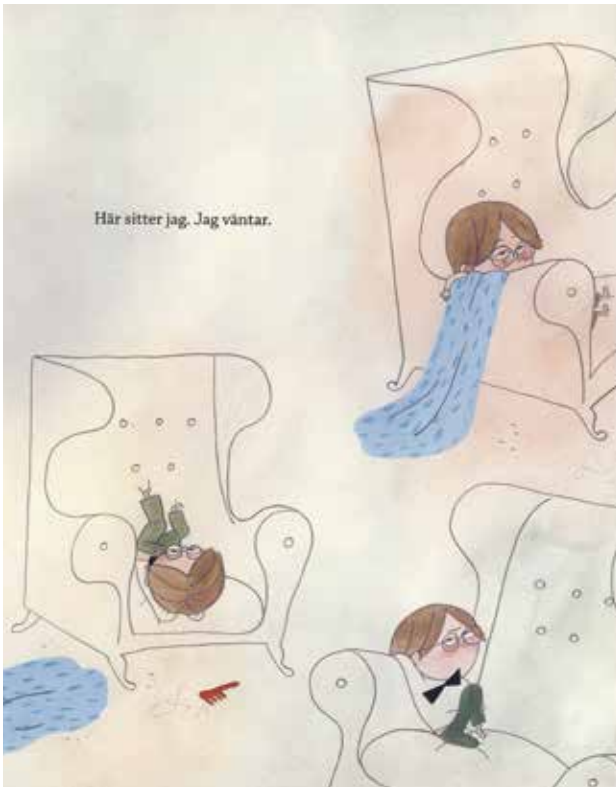

Ur *Kanel och Kanin – dikter om kroppen* av Ulf Stark och Charlotte Ramel

Ur *Nisse hos frisören* av Olof och Lena Landström

(se www.lasrorelsen.nu) hade en förskollärare samlat en liten grupp smååringar i tvåårsåldern för att högläsa en dikt ur *Kanel och Kanin – dikter om kroppen* gestaltad i bild av Charlotte Ramel. Högläsaren håller boken så att barnen som sitter framför henne

Ur bilderboken *Slottet* av Emma Adbåge

ser bilden under läsningen. De hinner knappt börja innan först en liten kille, sedan en till reser sig och går mot dörren. Är dikterna så tråkiga frågar sig högläsaren, men besinnar sig och avvaktar för att se vad pojkarna tänker göra. Nu är hela den lilla gruppen på vandring mot dörren till hallen och ytterdörren, där de vill ha spadar och börjar gräva i sanden. De har läst och inspirerats av Charlotte Ramels bild där vännerna gräver en grop vilket blev hela gruppens bearbetning av versen under flera dagar.

Oväntad kompetens

I lekhallen på en förskola dukar jag upp bilderböcker inför ett bokprat med föräldrar och personal, när ett yngre barn kommer förbi, stannar upp och tittar på böckerna. Efter en liten stund börjar han knacka på en bok av Anna-Clara Tidholm. Det är inte den genialiska småbarnsboken *Knacka på* utan en helt annan större nyutkommen bilderbok, med bilderbokskaparens tydliga, karaktäristiska bildspråk. En boksynt tvååring kan alltså avläsa och identifiera en konstnärs visuella uttryck, vilket inte alla vuxna förmår.

Samma bild kan tolkas på flera olika sätt delvis beroende på tidigare erfarenheter. Utvecklingspsykologen Lev Vygotskij menar att med ett rikare erfarenhetsmaterial kan fantasin få större spelrum. Det är angeläget att ge möjlighet till sinnliga upplevelser för att barnen ska utveckla sin fantasi. Visuella fantasier utgör gemensam grund för samlek. Ofta tar leken och det fortsatta fantiserandet avstamp i bilderboken.

Susanna Ekström, litteraturpedagog och fd universitetsadjunkt

Grottmålningar

För 40 000–15 000 år sedan uppträder för första gången avbildande konst i Europa. Bilderna består av handavtryck och djur som uroaxar, bison, hästar, hjortar och bergsgetter. Målningarna skiljer sig från senare typer av förhistorisk konst genom sin naturalistiska stil och de enskilda motiven är sällan arrangerade i scener utan överlappar ofta varandra. Grottmålningar från Indonesien visar att man också där avbildade djur och handflator redan för drygt 40 000 år sedan. Abstrakta mönster målades och ristades dock i södra Afrika redan för 80 000–70 000 år sedan och lika gamla dekorativa, perforerade snäckskal finns belagda i både Nord- och Sydafrika.

Homo sapiens – vår människoart – har funnits i cirka 300 000 år, först på den afrikanska kontinenten och senare i Levanten, Södra Asien och så småningom Europa. Man kan fråga sig varför avbildande konst inte uppträdde tidigare? Från perioden 40 000 till 20 000 år sedan känner vi till ett 50-tal begravningar av anatomiskt moderna människor i Europa. Många av dem rikt utrustade med klädesdetaljer och gravgåvor. Dessa gravar är ofta dekorerade med rödockra. Detta ska jämföras med den handfull äldre eventuella gravar som påträffats i Levanten och Iran. Uppkomsten av avbildande konst kan alltså sättas i samband med ett systematiskt gravläggande av människor som inte förekommit tidigare. Detta har tolkats på olika sätt. Vissa forskare menar att de

konstnärliga uttrycken ska sättas i samband med ett kognitivt språng som även innefattat en mer komplex språkanvändning. Andra menar att denna utveckling har demografiska orsaker. De moderna människorna i jämförelse med tidigare urmänniskor hade helt enkelt effektivare jakt- och insamlingsmetoder som tillät en betydligt större befolkningstäthet, något som gynnar kulturell förändring.

Länge tvivlade forskare på att bilderna kunde vara tusentals år gamla eftersom de höll så hög konstnärlig kvalitet. I slutet av 1800-talet dominerades humanvetenskaperna av tanken att kulturell utveckling alltid går från primitivt till mer utvecklat och det var inte förrän i början av 1900-talet som grottmålningarnas verkliga ålder erkändes. Grottmålningarna utfördes sannolikt av rituella specialister och man kan undra hur denna tradition kunde överleva i 25 000 år? Kanske kan man tänka sig att förmågan att måla traderades mellan generationerna inom ramen för ett slags lärlingssystem? Målningarna gjordes inte heller nödvändigtvis för att ses av samtida människor. Det är uppenbart när man idag besöker några av de trånga och mörka grotterna. Kanske var det själva handlingen att måla som var det viktiga? Eller också var tanken att kommunicera med andra världar.

Jan Apel, docent vid institutionen för arkeologi och antikens historia, Stockholms universitet

Grottmålning av bisonoxe från norra Spanien, cirka 30 000 år gammal.
Foto Wikipedia

Albertus Pictor och Ingmar Bergman

Vad har snart 500 år gamla medeltida kyrkmålningar gemensamt med en av världens allra mest kända filmer? Den som sett *Det sjunde inseglet* kanske anar svaret: Ingmar Bergman lät sig inspireras av Albertus Pictors 1400-talskonst och iscensatte hans motiv *Döden och schackspelaren* för drygt 60 år sedan i en utomhustagning vid Hovs hallar.

Pia Bengtsson Melin, förste antikvarie för medeltida och kyrklig konst på Statens historiska museer och Anna Håkansson, teaterkritiker i Dagens Nyheter, redaktör på Filminstitutet beskriver ett bildberättande som spänner broar över sekler.

– I Bergmans bildspråk kan man se hur han hämtat mycket från Albertus Pictor, men också influerats av annan äldre konst, säger Pia Bengtsson Melin.

– Det blir särskilt tydligt i hans skildring av filmens gycklare och akrobater. Bergman har även sett renässansmålningar där man i marknadsscener kan se små teatersällskap som uppträder. Det är som att man näs-

tan lyft dem ur målningarna och in i *Det sjunde inseglet*.

Kyrkorna i Norden var under Albertus Pictors 1400-tal den kristna världens utkant. Men utsmyckningen i de svenska medeltida kyrkorna är mycket lika dem i Danmark och Nordtyskland. Pictor själv, det visar Pia Bengtsson Melins forskning, var bördig från Hessen i Tyskland. Liksom många andra lärlingar vandrade han under gesällåren över stora områden och kom på så vis till Sverige.

Att just målningarna i Täby kyrka blivit riksända har med 1600-talets lutherska ortodoxi att göra. De ursprungligen katolska medeltida kyrkornas rika måleriska utsmyckning kalkades i bildstormande nitälskan över och när man i senare tid försökt ta fram dem igen har det oftast bara gått att rädda fragment. Men i Täby lämnades taket av okänd anledning i fred och där breder mästern Albertus praktfullt målade gobeläng fortfarande ut sig. *Döden och schackspelaren* är ett av de mest fantasieggande motiven.

Vem har inte sett en av filmhistoriens stora scener från anno 1957, om inte annat som ett kort klipp tillgängligt på Youtube? Riddaren, Max von Sydow, frågar Döden »kommer du för att hämta mig?« Varpå skådespelaren Bengt Ekerot i svart kåpa och vitmålat ansikte svarar »jag har redan länge gått vid din sida«, och sedan antar utmaningen att spela ett parti schack med riddarens liv som insats.

– Ja kanske inte unga då, säger Anna Håkansson, som, inte minst efter sex år som anställd på Ingmar Bergman-stiftelsen, är expert på den internationellt mest kända svenska filmregissörens skapande.

Hon, som arbetar med barn och unga på Filminstitutet, beklagar att Bergmans filmer inte sällan anses vara otillgängliga för en yngre publik.

– Man betraktar dem gärna som föråldrade, jag anser att det är fel. *Sommaren med Monica* är ett bra exempel, den handlar om unga människor, skildrar konflikten mellan stad och land samt klasskillnader. Samtidigt som den tar upp den fria sexualiteten. Det är teman som det fortfarande finns sprängkraft i.

Anna Håkansson vill gärna uppmärksamma skolvärlden på att det finns en anledning till att Bergman är så stor. Det är mer självklart i andra länder än Sverige att man fortfarande ser Bergmanfilmer även som ung.

– När vi blir så översköjda av bilder som i dag kanske man också tar för givet att barn och unga har stor bildvana. Men man lär sig inte per automatik att förhålla sig kritiskt. Man bör veta hur en film är konstruerad. Bergman är en del av filmkanon och *Det sjunde inseglet* ett bra studieobjekt.

– Jag fokuserar på hur filmen reproducerar bilder

Foto Lennart Karlsson, Statens historiska museer

av medeltiden. Och då är det roligt att gå in på de här scenerna som många kanske någonstans har en relation till. Hans bilder lever ju vidare i dag, till exempel i kommersiella sammanhang.

Just Bergmans figur Döden har dykt upp i reklamfilmer, och hans riddare har parodierats flera gånger, bland annat av Woody Allen och Monty Python.

Anna Håkansson drar paralleller mellan det medeltida kyrkomåleriet tydliga bildberättande och Bergmans personregi. Kyrkornas utsmyckning fungerade som en illustrerad bibel för en publik som inte kunde läsa och skriva. Det är väldigt tydligt och konkret. Det är egenskaper som enligt henne även utmärker Bergmans filmer.

– *Det sjunde inseglet* funkar nog även om man skulle se den utan ljud. I filmen sker det en väldigt stark och tydlig interaktion mellan personerna som kan påminna om stumfilm.

Pia Bengtsson Melin understryker även hon likheter mellan det medeltida måleriet och Bergmans bildspråk.

– I både måleriet och filmen framträder figurerna

i förgrunden väldigt tydligt. Medan bakgrunden är ganska tom med några få detaljer, se bara på scenerna från Hovs hallar där skådespelarna agerar med den kala klippväggen bakom sig. I hans senare filmer är det ofta Fårös karga natur som bildar ett kärvt och glest scenrum.

Även innehållsmässigt drar Bengtsson Melin paralleller mellan Albertus Pictor, helt integrerad i sin tids religiösa föreställningar, och Bergman med sin teologiska bakgrund och sitt djupt existentiella tvivel.

– Jag har skrivit mycket om Albertus Pictor, döds-motiven och kopplingen till själens välfärd i min avhandling. Hela det medeltida livet går ut på att förbereda sig på att dö på rätt sätt i religiös mening. Jag ser det som att *Det sjunde inseglet* också berör det temat, handlar om någon slags försoning. Med tiden, verkligheten, Gud, döden och sig själv. En försoning med sitt öde.

Clemens Poellinger, mångårig kulturskribent och konstkritiker i Svenska Dagbladet

Foto Luis Huch©AB Svensk Filmindustri

Mångsysslare med bilden i fokus

Han har gått från politisk plakatkonst till att bli mer subtil och skärskåda sin egen familjehistoria. Men konstnären och allsysslaren Carl Johan De Geer verkar mer intresserad av att prata om *hur* han gör saker än *varför*.

– Det jag ser som en röd tråd, det är att jag blivit mildare, jag gjorde ju hårdare grejer förut. Men jag tycker inte att den typen av plakatkonst är meningsfull längre, säger han.

Skända flaggan som han gjorde 1967 är ett exempel på det hårda, medan utställningen *Slakten och slavarerna* (som nu visas på Södertälje konsthall) är ett exempel på det mjukare.

– Det kom fram en man till mig på affären här borta och sa: vet du att din förfader ägde en slavstation i Ghana.

Det var startskottet till *Slakten och Slavarerna*.

Carl Johan tar upp mobilen och visar bilder från utställningen. Han pekar och berättar, hur han använt familjens släktvapen liljan i en stiliserad form i ett tyg han designat, och sedan gjort en annan variant där liljorna möglat och ruttnat. Hur han sågat upp ett håll i sitt gamla skrivbord med en sticksåg och monterat in en bild på Antonio Geraldo Costa som är en nu levande ättling till en av de slavar som Carl Johan De Geers förfader Louis De Geer fraktade med slavskepp till Brasilien.

– Det kallas ju installation det här, men jag ser det som nära besläktat med scenografin, det involverar ju möbler och ett rum, konstaterar han.

Förutom konstnär, fotograf, filmare, författare, textilkonstnär, skådespelare, musiker, kan han också skriva scenograf i sin meritförteckning.

– Jag har i alla år haft svårt att försörja mig som konstnär och därför har jag gjort väldigt mycket som

Pedagogiskt släktporträtt. Foto Carl Johan De Geer

Bortom begreppen. Foto Carl Johan De Geer

gränsar till konsten. Filmscenografi har nog varit min huvudsakliga försörjning.

Bland annat gjorde han scenografin till Lukas Moodyssons hyllade film *Tillsammans*.

– Jag var 61 år då. Lucas ville väl ha med någon som faktiskt varit med på 70-talet, som gisslan, säger han med ett halvt leende.

Carl Johans bok *Med kameran som tröst del 1* var på Lucas uppmaning obligatorisk läsning för alla i filmteamet och filmrepliken »Det är borgerligt att diska« är hämtad ur boken.

– Många uppskattade scenografin i *Tillsammans*. Det är erfarenheter som är publika, när man träffar folk som sett ens jobb. Det är nästan som om de har läst ens roman, eller tittat på ens film.

Ett av Carl Johans mer uppmärksammade filmprojekt är filmen, *Mormor, Hitler och jag* från 2001 som handlar om hans mormors nazistsympatier. Den kom till efter mordet i Malexander.

– Det var först då jag förstod att nynazismen var på frammarsch, säger han.

Som elvaåring bodde han under två år hos sin mormor när hans föräldrar befann sig utomlands. Det var en bra tid och i filmen undersöker han frågan: kan en människa vara nazist och ändå god?

Sedan hittar han nya bilder i mobilen.

– Jag har jobbat en del med att printa ut foton och måla på dem, jag har ju säkert hundratusentals foton, många är tråkiga som fan, och det är aldrig någon som tyckt om när jag ritat på dem men själv har jag roat mig med det.

Han visar två stora foton som ingick i hans utställning på Färgfabriken i Stockholm.

Tygmönster. © Carl Johan De Geer. Foto Carl Johan De Geer

– De är så stora så att du får stå på en stege och måla. Här, ser du aporna jag har målat i kanten?
Han zoomar in på bilden.

– Jag tycker om att det nästan ser ut som en gobeläng.
Carl Johan De Geer ser nöjd ut. Han tycks ha en förmåga att jobba på, att fortsätta på sin egen bana, även när omgivningen inte förstår den eller uppskattar den.

– Jag hade ett slags vision om att tygerna skulle betyda mycket i svenska hem, säger han och visar en svartvit bild där hans tyger hänger, nästan som tapeter, utmed väggarna i ett kök.

– Jag blev besviken när ingen tänkte som jag, jag fick aldrig den bekräftelsen som textilkonstnär, om man inte räknar när IKEA för två år sedan köpte ett mönster jag hade gjort för en kollektion där alla ur 10-gruppen skulle vara representerade.

Kollektionen släpptes en julidag 2017 klockan tio. Tjugo minuter senare hade tygerna sålt slut.

– Folk säger att jag har gjort så mycket, men om man som jag har hållit på i sextio år och gör tio verk om året, då blir det mycket, konstaterar han.

Han återanvänder mycket, och sparar på allt. Att gå och rota bland saker i ateljén är ett slags glädje. Föremålen ger också idéer. Han tycker om det rent hantverksmässiga, att bygga små modeller, såga och hamra och skapa nya världar.

Kanske är det också här som hans lätt svärtade humor syns, i den dystopiska modellen av en bensinstation där bensinpriserna hela tiden höjs och det gamla (totalt uppskrivade priset) kryssats över till förmån för ett nytt – ännu högre.

– Och här är bilder på maträtter som man kunde beställa förr, men som inte längre finns.

Nordiska Kompaniet.
Foto Carl Johan De Geer

Det behövs ett tränat öga och viljan att dröja en stund för att upptäcka allt som finns i Carl Johan De Geers konst.

Sedan konstaterar han som ett slags summering att han alltid befunnit sig i utkanten av konstvärlden. Han tillhör inte de omhuldade konstnärer som säljer verk till upphaussade priser. Och kanske är det en position han även haft i övrigt i livet, den som betraktaren. »Jo«, nickar han, det kan stämma. Sedan bläddrar han fram en ny bild på mobilen.

Viktoria Myrén, frilansjournalist och författare

Jag förstår saker genom att rita

Två saker formade tidigt Stina Wirséns tecknande: DN:s dåliga papper och korta deadlines.

– Jag var tvungen att vara tydlig, grafiskt enkel för att det skulle bli snyggt. Innan jag började på DN ritade jag med blyerts och gjorde mer komplexa bilder, det funkade inte. Förutsättningarna på DN har verkligen bidragit i hög grad till min stil, säger Stina Wirsén.

När hon anställdes på DN var hon drygt 20 år gammal, i dag är hon drygt femtio och jobbar fortfarande för tidningen, även om hon gått från anställd tecknare via illustrationschef till frilans. Och hon har tecknat mode, porträtt, illustrerat nyhetsartiklar och kulturartiklar... Det är en enorm bredd på det hon gjort.

– Teckning är alltid en form av förenkling, det blir alltid tydligare än ett foto, du väljer vad du ska framhäva och vad du tar bort.

När hon tecknade mode för DN var det ett rent bevakningsuppdrag. I texterna speglades samhällsutvecklingen genom modet och Stinas teckningar vara både vackra och roliga.

– Ibland gjorde jag karikerade teckningar för att visa en trend, exempelvis överdimensionerade axelvaddar.

Hon pratar om dansen mellan det skrivna ordet och den tecknade bilden, säger att det är i den som spänningen uppstår. Oftast jobbar hon med att skala bort.

– Jag ser hur mycket jag kan ta bort men att man ändå ser att det är Toni Morrison eller Joyce Carol Oates. Jag jobbar med lite bakgrund, få linjer och försöker koka ner essensen av något.

Att göra porträtt är något hon uppskattar enormt mycket.

– Oftast handlar det om kända personer, så det finns en allmän

bild som jag förhåller mig till och försöker göra en tolkning av. Och om det är en författare försöker jag väva in något från deras författarskap. Porträttet av Toni Morrison innehöll exempelvis ett blått iris med en svart prick i som ligger som en fond i teckningen.

– Jag vill få med en hälsning till författarens böcker och teman, säger hon och påpekar att personer med väldigt neutralt utseende, glasögon och någon beige kavaj samt försiktig frisyr är en utmaning till skillnad mot ett ansikte som har mer karaktär – som Joyce Carol Oates. Hon pratar om att skapa en öppenhet i teckningen. Bilden är menad att locka in läsaren i texten, att öppna upp för olika läsningar.

– När jag läser en text jag ska illustrera så börjar jag rita på en gång. Jag tänker först när pennan möter pappret. På alla mina texter och manus finns små centimeterstora skisser i marginalen.

Ibland handlar »öppnandet« om att gå på tvärs mot texten, eller att cirkla runt ämnet.

– För läsaren är ju både bilden och texten ny, det blir misslyckat om läsaren möter min tolkning innan den gjort en egen. Man måste lägga band på sin duktighet, det handlar inte om att visa att man förstått.

När det gäller hennes modeillustrationer hade hon sällan en text att utgå ifrån.

– Jag har bland annat tecknat Alexander McQueens mode. Hans bildvärld är fantastisk och där handlar det mer om att jag går i dialog med hans konstnärskap. Det är också bilder hon har fortsatt att arbeta med uti-

Idéillustrationer
bland annat för Dagens
Nyheter

från egen lust och eget driv. För på senare tid har hon givit sig själv mer tid i ateljén utan att veta om det ska »bli« något.

– Att arbeta ger både en vila och en fantastisk möjlighet att hålla sig levande, förstå sin omgivning och fortsätta tänka. Det är mitt andra språk. Ibland mitt första. Jag förstår saker genom att rita.

Viktoria Myrén, frilansjournalist och författare

Kläder som konst

Bild från Textilmuseets utställning vintern 2019/våren 2020 **Gianni Versace Retrospective**. En modedesigner som kopplade samman mode med musik, fotografi och grafisk design och transformerade modevisningar och reklamkampanjer till popkulturella multikonstverk. Foto © kvd

Till vänster en av Stina Wirsens många tolkningar av **Alexander McQueens** konstnärskap. Wirsen följde och tolkade den gränsöverskridande modeskaparen McQueen under många år. Utställningen **Savage Beauty** visade McQueen i hela sin bredd på Victoria & Albert museum i London 2015.

Till höger **Elin Ivres** uppmärksammade svarta folkdräkt som ingick i hennes examensarbete på Hemselöjdens skola Sätergläntan 2010. Hon vidareutbildade sig sedan på Beckmans Designhögskola och arbetar idag som modedesigner. Foto Fotoduon VANDAL

Film och bild som propaganda

Barn och unga behöver utveckla förmågan att analysera och förstå bilder och deras sammanhang. De behöver verktyg för att sätta ord på de känslor som bilder väcker. Det säger Helena Dal, verksamhetschef för information och vägledning på Statens medieråd. Och filmproducenten och fd filmprofessorn i filmisk gestaltning Kalle Boman efterlyser en praktik – att barn och unga via »görandet« skaffar sig digital kunnighet på samma sätt som de lär sig bollkänsla eller att cykla.

Ordet propaganda i kombination med film för lätt tankarna till namn som Leni Riefenstahl och filmen *Viljans triumf* – en nazistisk propagandafilm – säger Kalle Boman, men påpekar snabbt att propaganda i sig inte behöver vara negativt. Det han vill är att barn och unga skaffar sig en praktik, lär sig ett förhållningssätt till bilden.

I stället för att vuxna ska sätta likhetstecken mellan det digitala och skärmtid och sedan försöka begränsa det, så behöver vi förstå att vi har rört oss från ett textsamhälle till ett bildsamhälle och att det är för tidigt att veta vilken betydelse det får och vilka erfarenheter det skapar.

– Men att det får en betydelse, det vet vi, säger Kalle Boman.

Det viktiga är, enligt Boman, att vi skapar en praktik genom att göra. Barn behöver lära sig att be om lov innan de tar en bild, fråga om de får visa bilden, och fråga om de får spara den.

Och det här måste barnen lära sig redan när de är små, de behöver ett språk för det de möter.

– Om vi får redskap för att förstå vad vi ser kan vi också genomskåda propagandan, säger Kalle Boman.

Helena Dal är inne på samma spår.

Hon poängterar att vi lever i en värld där bildspråket har fått en allt större betydelse, speciellt bland unga.

– Unga kommunicerar ibland enbart med bilder och vi behöver sätta oss in i den världen för att förstå var de befinner sig, säger Helena Dal.

Sedan 2013 har Statens medieråd på uppdrag från regeringen drivit kampanjen *No hate speech movement*.

– Syftet är att stärka barn och unga i deras medieanvändning och på sätt också rusta dem till ett kritiskt granskande och tänkande.

Fokus i kampanjen ligger på bilder, bildens makt och påverkan och riktar sig främst till bild- och SO-lärare. Bland annat har man i materialet – *Propaganda och bilders makt* – tittat på hur IS genom filmer rekryterar nya medlemmar och försökt se hur.

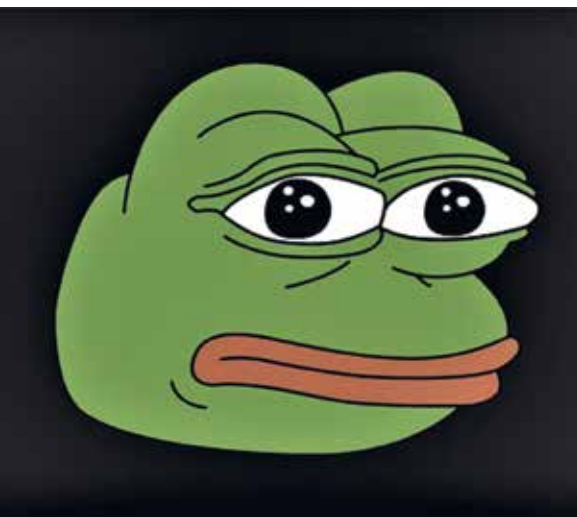
– Det finns en hel del extremistiskt propaganda där hatiska budskap ges i förförisk form. För att stärka ungas motståndskraft behöver de bli bättre på att förstå hur bilder och filmer används för att påverka ens åsikter i en viss riktning.

Filmerna handlade mycket om män vilket inspirerade Statens medieråd att också lyfta frågor om könsstereotypa normer i bilder – hur vi uppfattar och förväntar oss att tjejer respektive killar ska vara. Och inte minst det faktum att kvinnor som yttrar sig på nätet är mer utsatta för hat (sexistiskt och utseendefixerat) än män (här har hoten ofta en fysisk koppling).

Hon refererar till att bilder är ett universellt språk och appellerar till våra inre känslor, och det är viktigt att unga ges redskap för att kunna kommunicera fram en mening.

– Ju mer vi rustar unga med verktyg för att kunna analysera bilder, desto mindre risk för att de agerar känslomässigt och snabbt utan reflektion. Vi vill åt deras magkänsla genom kunskap, säger Helena Dal.

Illustration Matt Furie

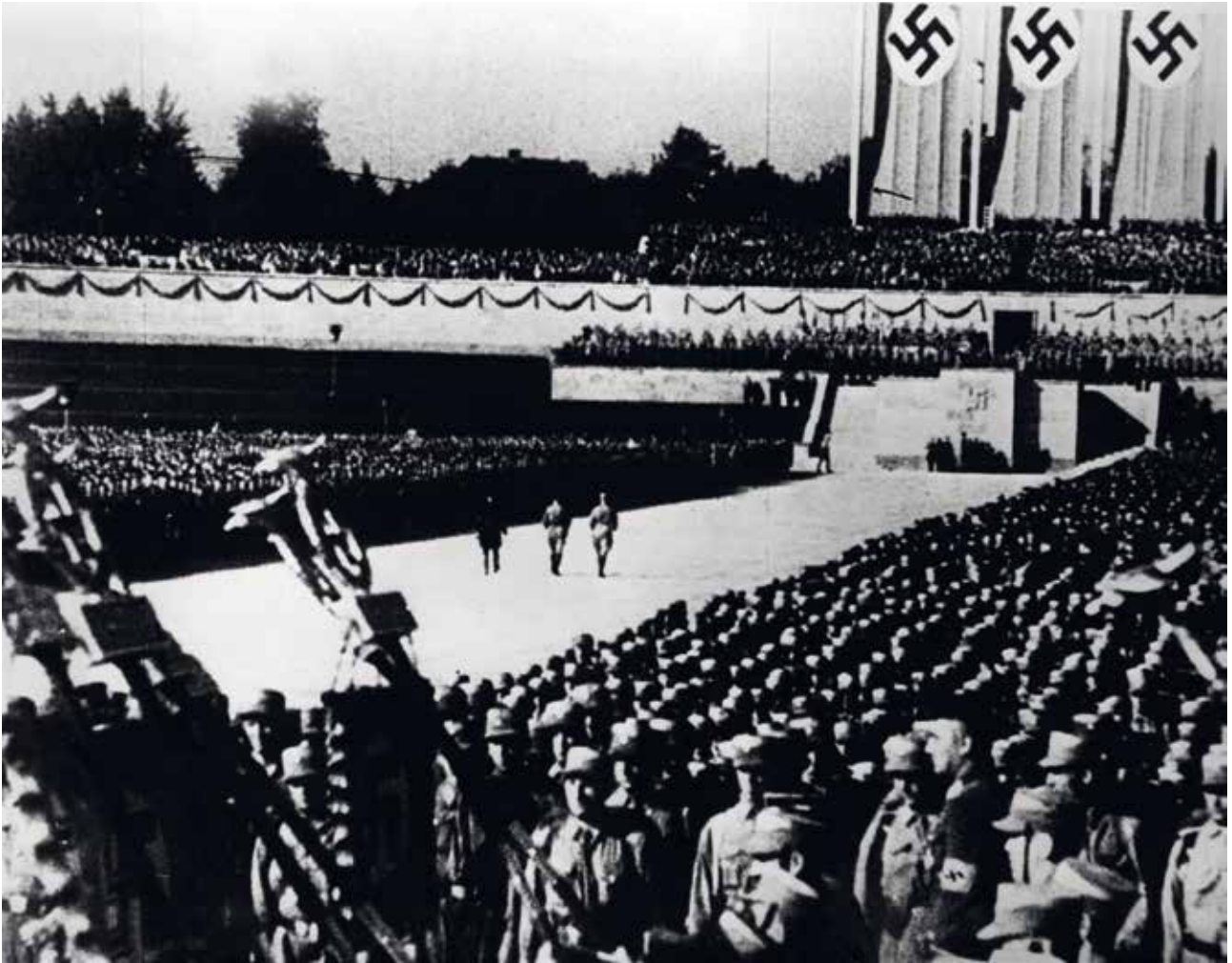

Bild ur *Viljans triumf* av Leni Riefenstahl, Tyskland 1934. Foto Everett Collection TT.

Ett annat exempel i Statens medieråds material är fallet med Pepe the frog, en ursprungligen »god« seriefigur skapad av tecknaren Matt Furie som sedan kapats av den amerikanska extremhögern och använts för att sprida rasistiska och antidemokratiska budskap. Tanken är att unga genom exemplet ska få syn på hur bilders betydelser kan laddas, förändras och förskjutas.

– Frågor vi ställer är exempelvis om bilden kan återerövas och laddas om med sitt ursprungliga budskap, säger Helena Dal.

Kalle Boman tycker att det är viktigt att förstå att bildområdet omfattar såväl den fotografiska bilden som bilden som handen utför; den målade, tecknade, animerade bilden. Den förra handlar om ljus som passerar ett hål och skapar en reflektion när den träffar en yta. Camera Obscurans funktion är att spara och bevara ett ögonblick – men gör vi det rätt?

– Man säger att kameran ljuger, men kameran ljuger inte, utan det är vi som ljuger, konstaterar han.

Förr kunde man med blotta ögat se om en analog bild

var manipulerad, men det går inte att göra i dag. Och på samma sätt som vi numera anger vad en maträtt innehåller borde bilder också märkas, menar Kalle Boman.

Han tar förra årets valaffischer som exempel. Partiledarna var i många fall så retuscherade att de nästan blev deformerade. På ett subtilt sätt odlas ett utseendeideal imiterat från skönhetsindustrin där en rynka anses ful och plockas bort så att en människas erfarenhet suddas ut.

– Det har ju med begreppet propaganda att göra. Man propagerar för något genom att göra de här sakerna även om man är omedveten om effekten av det, säger Kalle Boman.

Själv propagerar han för att vi inte bara använder kameran, utan också handen. Han betonar vikten av att kunna teckna och teckna av, av handen som ett redskap för att kunna fånga något på papper – det säger han är viktigt för att vi ska kunna behålla vår blick.

Viktoria Myrén, frilansjournalist och författare

Bilder som berör

Paul Hansen, 55, är bildjournalist, en flerfaldigt prisbelönt fotograf med mängder av resor för Dagens Nyheter till vår planets olika smärtpunkter bakom sig. Resurs- och produktionsmässigt har han en unik position i Sverige. Internationellt ligger en jämförelse med den äldre amerikanen James Nachtwey nära. Med den stora skillnaden att där Nachtwey är ett kyligt sammanbitet vittne är Hansen empatisk, mycket närmare den lilla människan, det oskyldiga offret. Övertygande berättar han historier vid sidan om, har ett särskilt öga för vardagen mitt i katastroferna.

När vi ses i DN:s stora redaktionslokaler förklarar Hansen på vänlig göteborgska att han ibland brukar citera filmregissören Wim Wenders som sagt om James Nachtweys verk att bakom varje bild finns det en parallell bild – den av fotografen själv.

– Kameran skapar inga bilder. Den är bara ett verktyg. Bilden skapas i dig. Det är någonstans därinne som din hjärna säger till dig att NU ska du trycka på knappen. Det handlar om estetiska värderingar, vilka ljusförhållanden som råder och om det finns linjer som ger bilden dynamik. Det där går väldigt fort.

Du tänker ju inte bilden, du känner den.

Om fotografen med sin uppövade sensibilitet intuitivt vet när det rätta ögonblicket är inne, så känner betraktaren också när en bild är gård in och berör. Den fotografiska bilden har ett direkt och emotionellt tilltal.

– Den ska väcka dig, drabba dig, du ska haka till. En dålig bild är en bild som lämnar dig oberörd.

Parallellt under arbetet överväger Hansen etiska frågor som 'ska jag vara här? Har jag rätt att vara här? Hur kommer mina bilder användas sedan?'

– Allt det där pågår samtidigt, under själva fotomomentet, under framtagandet av bilderna och sedan under publiceringen. Den skapandeprocessen slutar aldrig. Det är så många delar man som betraktare inte tänker på.

Den stora frågan är hur man skapar ett relevant och berörande innehåll på den femhundredels sekund som är en vanlig slutartid i kameran?

– Jag upplever ofta när jag jobbar med de mer fördjupande reportagen att det dokumentära får komma till mig. Jag brukar skoja ibland att det borde finnas en kurs för fotografer och journalister i konsten att lalla runt. Att bara följa med. För då händer det saker.

Afgansk skola med lycklig lärare. Foto Paul Hansen

Flykt för livet. Foto Paul Hansen

Kronprinsessans klänningsprovning. Foto Paul Hansen

Paul Hansens prisbelönta bild av ett begravningsfölje i Gaza

Bilderna kommer när du minst anar det.

Paul Hansen ger inte mycket för talesättet att en bild säger mer än tusen ord.

– Utom rent konstnärligt förstås, då kan en bild tala för sig själv utan kommentar. Men som journalistiskt uttryck krävs både bild och text, de är varandras komplement. De människor som syns i bilden ska ha ett namn och man ska få veta varför något sker. Det handlar om respekt för ämnet, betraktaren och motivet. Särskilt nu i vår tid när folk försöker slå falska mynt av bilder.

Han har personlig erfarenhet av att ha anklagats för bildmanipulation. En av hans bilder av ett begravningsfölje i Gaza där två barnlik i förgrunden bärs av gråtande palestinier utsågs till den prestigefulla utmärkelsen World Press Photo of the Year 2012. Diskussionerna kring den lika gripande som politiskt laddade bilden tog fart direkt och fotografen anklagades för att ha förändrat bilden i dator. Efter en forensisk analys av det digitala fotografiets så kallade raw-fil där varje pixel undersökts friades Paul Hansen från misstanken att ha trixat på något sätt.

– Att bilder manipuleras kan man kontrollera. Det stora problemet är att bilder lyfts ur sitt sammanhang och används i en annan kontext. För bilden är ju sann, men kontexten stämmer inte längre. Därför är det så ytterst viktigt att det finns en nolltolerans mot fejk i media. Det är ett förtroendebygge som inte får rubbas.

Paul Hansen är ändå smärtsamt medveten om bild-

journalistikens begränsningar. Han refererar ett möte med en spansk journalist utanför Mosul i Irak för två år sedan. De talade om hur tungt uppdraget att skildra kriget var.

– Hon sa något jättebra: 'Oavsett hur långt och bra jag skriver kan jag aldrig komma i närheten av vad jag upplevt'.

Hansen är helt överens med henne och delar känslan av att i sådana situationer inte räcka till. De lidande människor och de komplexa situationer som journalisterna möter är som toppen av ett isberg. En mängd förklaringar och orsaker försvinner bakom ögonblicksbilden. Faran är att den blir ett ensamt utropstecken.

– Oavsett hur mycket information en stillbild rymmer, hur välkomponerad den än är, så redovisar den inte vad du upplevt. Du fångar aldrig atmosfären, lukterna och ljudet. Därför använder jag mig av hela verktygslådan, film, ljudinspelning och text så att läsarna kanske kommer lite närmare.

Clemens Poellinger, mångårig kulturskribent och konstkritiker i Svenska Dagbladet

FOTNOT: Paul Hansen lägger ut flera av sina bilder på Instagram-konto @paul_hansen64.

Resultatet överraskar honom ibland, som när kirurgen Denis Mukwege vid sjukhuset Panzi i Kongo fick Fredspriset i fjol. Då la han ut bilder från ett sjukhus i Goma som tvingats stänga sin mottagning för våldtagna kvinnor på grund av pengabrist. Följden blev att Läkarmissionen startade en insamling.

En film kan börja med en bild i huvudet

Jag var ett tv-barn, vi hade både kabel-tv och parabol-antenn. tv:n stod på konstant i vårt hem, 24 timmar om dygnet. Så jag tror att det för mig blev det (rörliga bilder) det naturliga sättet att berätta historier. Jag tror att jag hade ett behov av att berätta, säger Gabriela Pichler.

Jag gick ut gymnasiet med medelmåttiga betyg. Sedan arbetade jag som timanställd på en kakfabrik i Örskelljunga medan jag bestämde vad jag skulle göra. Jag sökte till filmvetenskap på högskolan i Halmstad på vinst och förlust. Det lät spännande. Jag är den första i min släkt som vidareutbildat sig.

Jag pluggade flummiga saker, filmvetenskap, litteraturvetenskap, idé- och lärdomshistoria. Kakfabriken, Gillebagaren hette den då, var min bas hela tiden. Det var tryggt. Jag visste att jag alltid kunde få komma tillbaka. När kakorna kom ut från ugnen på de stora löpande banden la vi dem i kartongerna. Havreflarn, det var kul när man blev duktig och föste ihop dem på två sekunder. Man skulle pricka in 370 gram. Efter ett tag började handen vänja sig, då fick man ibland på pricken rätt. I *Åta sova dö* ska Raša på jobbcoachningen säga vad hon är bra på. Då fick det bli att väga en hand med ruccolasallad.

Ur filmen *Amatörer*. Foto Cecilia Torquato

En film kan börja med en bild i huvudet. I *Åta sova dö* var det mycket en personlighetstyp som Raša, huvudpersonen. Jag såg framför mig en lite bufflig pojkflicka som störtar som ett ånglok genom vinterslasket i Skåne med en kall fuktig jacka som glänser.

Amatörer, där var jag lite trött på att jobba bara själv i manusstudiet. Då började författaren Jonas Hassen Khemiri och jag spåna tillsammans med vår producent

Gabriela Pichler. Foto Thron Ullberg

Anna-Maria Kantarius och fotograf Johan Lundborg på en intellektuell idé, nästan – »Vi vill göra en film om Sverige idag, men i miniatyr.«

Jag hade en så himla bra lärare på filmvetenskapen i Halmstad. Hon öppnade en dörr när hon visade mig Tarkovskijs *Spegeln* och jag var »WHAT the fuck...?« Det här är det sjukaste jag sett men det är helt fantastiskt! Tror jag? Är det så här film kan vara?

Åta sova dö (2012) handlar om energiska Raša som sägs upp från jobbet som salladspackare. I *Amatörer* (2018) engagerar sig två tjejkompisar i ansträngningarna att göra en film som ska göra reklam för deras lilla stad.

Sovjetiska regissören Andrej Tarkovskijs *Spegeln* (1975) är en gåtfull färd genom rysk samtidshistoria och privata minnen.

Mårten Blomkvist, filmskribent, författare och fast medarbetare på Dagens Nyheter

Igenkänning som drivkraft

– Det var en enorm kraftansträngning att göra de här bilderna rent fysiskt och koncentrationsmässigt, för du måste vara så djävla där hela tiden.

Det säger illustratören och författaren Sara Lundberg när hon bläddrar i sin bok *Fågeln i mig flyger vart den vill*.

Att det skulle sluta med ett prisregn (Augustpriset, Snöbollen, White Raven m fl), hade Sara Lundberg å ena sidan inte kunnat drömma om, å andra sidan har hon plöjt ner själ och hjärta i både text och bilder.

Boken, som handlar om bildkonstnären Berta Hansson, verksam från slutet av 1930-talet till 1980-talet, rymmer över 100 sidor och nästan lika många bilder.

– Innan jag satte igång visste jag ingenting om Berta Hansson, men när jag började läsa på kändes det som en klockren idé.

Saras släkt kommer precis som Bertas från Norrlands inland och Saras farmor dog i TBC, precis som Bertas mamma gör.

– Jag tänkte: Den här typen av familj känner jag igen. Jag kan skriva om det här!

Boken utspelar sig under ett år – när Berta är fjorton år gammal – och handlar om vuxenblivande, att följa sina drömmar och vad man gör när död och sorg tränger sig in i ens liv. Sara förstod tidigt att det skulle bli ett mastodontprojekt, så att värna skaparlusten blev viktigare än att hålla fast vid en viss stil.

– Vanligtvis om du ritar en karaktär hundra gånger måste den se likadan ut alla hundra gånger. Jag bestämde mig för att varje bild kunde få sitt eget uttryck, med sin egen teknik.

Om hon ville vara realistisk, använda collage eller måla abstrakt så fick hon göra det.

– Jag tillät mig att vara inkonsekvent för jag kunde lita på att läsaren hittade den röda tråden i texten. Jag tror att boken bildmässigt skulle ha blivit mycket tråkigare om alla bilder var gjorda i samma stil.

Sara jobbade också med olika riktningar i boken,

Ur bilderboken *Dyksommar* av Sara Stridsberg och Sara Lundberg

Ur *Fågeln i mig flyger vart den vill* av Sara Lundberg

grävandet är en riktning nedåt och in i sig själv, medan Bertas fågelidentitet och klättrandet i träd är en riktning uppåt, mot något nytt.

– Det är otroligt skönt att ha olika riktlinjer att hålla sig till, linjer som också ger fritt spelrum för associationer, säger Sara Lundberg.

Hennes favoritbild är den där Berta står och gräver efter blålera i bäcken. Som barn har Sara stått på samma sätt, det är en rörelse som finns i hennes kropp.

– Jag tycker om att hon står på alla fyra som ett djur, jag tycker om närheten till naturen. Hon skriver också i sin dagbok att hon önskar att hon vore ett djur, att livet skulle vara mycket enklare då. Jag kan känna igen mig i det.

Hon tänkte bara ägna sig åt egna projekt, men blev förförd av Sara Stridsbergs text till *Dyksommar*. Dess ton, att den var trogen barnets perspektiv och – trots det tunga temat med självmord, depression och psykvård innehöll humor och glädje.

– Jag hade Sigrid Hjertén (som själv var inlagd på Beckomberga) som mentor och inspiratör genom arbetet, tittade mycket på hennes färgsättning – mättade, starka färger och mycket ljus.

Viktoria Myrén, frilansjournalist och författare

Serier – bubblor som berättar

Vad är egentligen tecknade serier? Det beror på vem man frågar. För vissa är det skräp. För andra högkultur. Svaret är nog att det är både och. Det fanns en tid då serier inte kom över tröskeln till ett bibliotek. I USA drogs slutsatsen att det fanns kopplingar mellan våldsdåd och serieläsning. En seriecensur infördes. Här hemma rasade debatten om seriers negativa inverkan på moralen. Som så ofta förväxlades innehåll och media. Samma öde som både videofilm och dataspel drabbades av.

För tecknade serier är i första hand ett sätt att berätta historier. En del påstår att *Bayeux-tapeten* är det första exemplet på när bubblor användes för att beskriva ett skeende i en bildberättelse, en ganska våldsamt historia. Troligen utförd för ungefär 1000 år sedan.

Kanske är det enkelheten, det självklara som gör att tecknade serier omgärdas av en viss misstänksamhet. Men det är just enkelheten som jag utnyttjat i mitt möte med skolelever i workshops.

I en tid där läsning och text värderas högst är det lätt att elever utan det intresset hamnar lite utanför. I värsta fall går världen miste om historieberättare. Det fina med seriemediet är att förhållandet mellan text och bild inte är fastslaget. Det finns serier som är fullkomligt överlastade med text. Och minst lika många som utnyttjar vad ren bildkommunikation kan åstadkomma. Kanske helt utan ett ord. Båda dessa ytterligheter ryms i mediet. Det som inte går att uttrycka i bild kan för många bättre uttryckas i text. Men också vice versa. Det gör att alla kan delta och prestera ett lika bra slutresultat.

Bayeux-tapeten scen 23. Foto Wikipedia

Idag får tecknade serier kämpa hårt för uppmärksamheten. Konkurrensen om tiden är hård, när tevetittande och dataspelande ständigt finns inom räckhåll i de flestas bakficka. Den tid då alla unga låg i soffan och läste serier är förbi. Jag har till och med mött en och annan ung människa som är lite osäker på hur serieläsande går till.

Men den tecknade seriens intuitiva form gör att det lyckligtvis alltid går att överbygga.

För är det något jag unnar nästa generation så är det en inrutad tillvaro (!)

Johan Unenge, serietecknare, författare.
Och medlem i Egmonts serieråd.

Unikt för tecknade serier är de kan uttrycka känslor lika bra med ord som med symboler. Det gör att både bild- och textintresserade har samma möjligheter. Teckningar Johan Unenge

Silent Books – make people talk

I Sverige används ordlösa bilderböcker framförallt för förskolebarn med annan språklig bakgrund, men även för vuxna med olika former av språksvårigheter eller för språkinläring. Den bilderbokskonstnär som är mest känd i Sverige är Shaun Tan som fick ALMA-priset 2011 (Astrid Lindgren Memorial Award) och som har skapat den textlösa bilderboken *Ankomsten*. Andra kända skapare av textlösa bilderböcker är Susanne Rotraut Berner och David Wiesner.

När en bilderbok saknar text fungerar det som en indirekt uppmaning till läsarna att försöka tolka och sätta ord på innehållet – läsaren blir författare. Det kan kännas befriande att slippa förklarande text, särskilt om man har svårt att tolka bokstäver. Det kan också kännas osäkert att förlita sig på sin förmåga att tolka bilder när man är van att läsa text. Förmågan att tolka bilder och sätta ord på det man ser tränas intensivt. Barn är oftast tränade bildläsare från tidig ålder.

Att använda bilder för språkträning är inte någon ny idé. Det är en metod som används på olika sätt för personer med kommunikationssvårigheter (AKK) inom åldringsvård, träning av personer med afasi mm. När mer konstnärligt utformade bildberättelser används, som i Silent Books-projektet, kan användningsområdet vidgas och bli mer associativt eller känslomässigt. Mångtydiga bilder kan vara mer engagerande och fantasikrävande och samtidigt också svårare att tolka i

Ur Karin Cyréns textlösa bilderbok *Maraton*

ord. Allt beror på vilken språkkicklighet läsaren har.

Den globala immigrationen driver fram nya sätt att arbeta med språkutveckling, men språkforskare menar att mer ansträngning borde göras för att skapa metoder som aktiverar fantasin och inkluderar människors egna erfarenheter. Visuellt material skulle också kunna användas i mycket högre grad. Nutida bilderböcker är mycket varierade och ger oändliga möjligheter till upplevelser och reflektioner av olika slag. Silent Books ger användningsmöjligheter.

Cay Corneliuson, projektledare för IBBY Sveriges projekt Silent Books i Sverige

Bilder ur *Ankomsten*

En kör av röster – hur dataspel utmanar teorier om kommunikation

I mars 2017 var jag på Littfest i Umeå, en populär läsfestival med författarsamtal och seminarier. Den trevliga stämningen ersattes av ett stort vemod när vi nåddes av nyheten om Torgny Lindgrens bortgång. Västerbottens stora skald – jämte Sara Lidman och P O Enquist – fanns inte mer. Nästan alla programpunkter kom att handla om Torgny Lindgren, oavsett vad som stod i schemat. Ett citat fastnade i mig, tyvärr har jag inte lyckats hitta urtexten men det låter ungefär så här:

Min är bara en av alla röster. De som läser mina böcker har var och en sin egen. En kör där ingen är helt lik någon annan.

Du och jag kan läsa samma bok, men vi tar med oss olika berättelser. Inte ens författaren har sista ordet om bokens mening. Det drabbade mig.

Traditionellt analyseras kommunikation i kategorierna Avsändare – Budskap – Mottagare. Det finns lite olika varianter förstås. Marshall McLuhan säger att mediet är budskapet; det är skillnad på att få en festinbjudan med posten eller på Facebook. Shannon och Weaver föreslår begreppet »Noise« för att illustrera varför budskapet förändras på vägen. Men i grund och botten är dessa varianter på samma kommunikationsteori där en avsändare skickar ett budskap till en mottagare, alltid i den ordningen.

Men de som spelar dataspel tycks kommunicera enligt en annan mall, som kräver nya begrepp. Torgny Lindgren kan hjälpa oss förstå hur det hänger samman.

Var tionde människa på jorden

Svenska dataspel är en saga: tusentals jobb, enastående

succéer, minst var tionde människa på jorden har spelat något svenskt spel. Troligen ännu fler. Uppfinningsrikedomen är stor: pussla med godisbitar i *Candy Crush Saga*, bygg stora hus med klossar i *Minecraft*, spräng stora hus med bomber i *Just Cause*, ställ till en rejäl oreda som get i *Goat Simulator*. Några exempel från de senaste årens världshits, listan är förstås lång. Vad har så väsensskilda spel gemensamt? En sak är att de finns på spelarens villkor och enbart på spelarens villkor. En film fortsätter rulla även om publiken lämnar biografen. Bokstäverna står i samma ordning på sidorna oavsett vem som bläddrar i boken. Men spelet finns inte utan spelaren. Det stannar. Spelaren inte bara omtolkar spelet, utan omskapar det. Gör om det till något annat.

E-sport kallas det när man tävlar i att spela dataspel. Ett av världens mest populära e-sportspel heter *Counter-Strike*, två lag tävlar mot varandra om att frita gisslan eller desarmera en bomb. Det kom redan 1999. Tjugo år är en evighet i dataspelens tideräkning. Ungefär som om stumfilmer skulle dra storpublik 2019. *Counter-Strike* började inte som en kommersiell produkt, istället var det två spelare som gjorde om ett helt annat spel – *Half-Life*. Minh Le och Jess Cliffe använde de verktyg som följde med *Half-Life* för att skapa egna banor och figurer, uppfann därmed ett helt nytt spel. Spelaren omskapar inte bara spelet genom att spela det, Le och Cliffe gjorde något helt annat av det. Finalen i *Counter-Strike Go* på LanXESS Arena i Köln 2015 hade över 15 000 i publiken på plats och många miljoner tittare på nätet.

Ett annat fenomen är speedruns. Ett speedrun är när en spelare försöker klara ett spel på så kort tid som

Foto ©Helena Kristiansson

möjligt. Istället för att samla poäng eller utföra alla utmaningar som spelskaparna konstruerat, gäller det att hitta genvägar, utnyttja buggar och vara skicklig för att komma snabbast i mål. Ett populärt spel för speedruns är 80-talets ikon *Super Mario Bros*. Det är sannolikt att ingen av utvecklarna hade kunnat föreställa sig att någon skulle spela spelet på det viset när det skapades 1985. Spelarna tar spelet, bryter sönder det, gör det till sitt, skapar något helt annat av det, helt utanför spelmakarnas kontroll.

Minecraft är ett av de senaste årens mest framgångsrika spel. Det tar interaktiviteten ytterligare ett steg. Istället för att erbjuda spelaren ett spel, så är det en miljö där en kan göra lite vad som helst. Gräva efter guld. Gå ihop med tvåhundra andra spelare och bygga Taj Mahal i skala 1:1. Konstruera en fungerande dator. Allt med de klossar som är Minecrafts atomer. Hela idén med Minecraft är att frigöra spelarnas kreativitet.

Roblox tar det ett steg till, det är en verktygslåda för att skapa egna spel som andra spelare får spela. Går det att skapa Roblox i Minecraft? Ja. Går det att skapa Minecraft i Roblox? Ja.

Ny kommunikationsteori

Det går inte att pussla in de här exemplen i den traditionella modellen avsändare-budskap-mottagare. Spelskaparna är kanske avsändare, men mottagarna ändrar budskapet. Den nya modellen är: Avsändare – Mottagare – Budskap

Jag vill tro att Torgny Lindgren hade instämt.

Per Strömbäck, talesperson för Dataspelsbranschen och fd spelutvecklare

Artikeln är baserad på ett föredrag som författaren höll på Folk och kultur 2018.

Kulturskolan och bilden

Bild ©Athina Årre

Bild ©Maya Jansson

På 1950-talet förstod nästan alla svenska kommuner att de skulle se till att barn fick chans att lära sig spela ett instrument. På 1990-talet bildades allt fler kulturskolor där även kurser i bildkonst fanns. Kulturskolor blev en succé. Men det är fortfarande vanligast med musik. Sedan kommer dans. Sedan kommer teater. Sist kommer bild. Kommuner som erbjuder bild blir fler och fler men fortfarande är det bara hälften av kulturskolorna som gör det! Räknar vi istället antal elever så är det knappt 5 procent av kulturskolornas elever som är bild-elever. Ungefär 11 000 elever. I hela landet. Det svenska musikundret kanske kommer att följas av det svenska bildkonstundret/filmundret/designundret? Men då behövs fler än 11 000 bildelever!

Alla kommuner borde erbjuda kurser i alla konstformer. För barnens egen skull. Inte bara för ett under. Alla vuxna borde veta att det är väldigt många unga som älskar att hålla på med konst och kultur på sin fritid. Fast att älska är ju en sak. Att få stöd för att utveckla kunskap är något annat. Lite hjälp får alla i skolan, men man blir inte väldigt bra på fotboll för att man får spela ibland på idrottstimmen. Man behöver träna för sig själv och med en tränare också. 40 procent av alla 11-åringar går, eller

har gått, på kulturskolan. På sin fritid. Det är många, men i förhållande till hur många som är intresserade, är det ganska få. En del som är intresserade hittar andra sammanhang där de kan dansa, spela eller måla. Det är bra. Men många hittar inget alls. Och många står i kö. Fler borde få börja på kulturskolan. Och framförallt bör fler få börja med bild.

Och det behövs även fler lärare som kan arbeta med bild och barn från förskoleåldern. 63 procent av landets kulturskolor känner ett behov av att anställa fler bildlärare, säger Kulturrådet. Det saknas även en lämplig utbildning för att bli bildpedagog i Kulturskolan. Det borde finnas en behörighetsgivande utbildning för arbete bland barn som är mellan 3 och 10 år. Idag är det bildlärare på gymnasiet man kan utbilda sig till, eller bli tvåämneslärare. Fast det passar sällan för arbete i kulturskolan.

När Norge startade sina kulturskolor i slutet av 1900-talet satsade regeringen på ett särskilt utvecklingsprojekt för bildkonst. Ett sådant behövs i Sverige också. Kom igen Sverige! Nu gör vi som barnen önskar.

Håkan Sandh, fd chef för Kulturskolerådet

Sju museer och konsthallar

Allora & Calzadilla, *Hope Hippo*, 2005.
©Allora & Calzadilla. Foto Giorgio Boata
Courtesy the artists and Gladstone Gallery,
New York and Brussels.
Från utställningen *Animalisk/Konst över arter
och existenser* på Bildmuseet hösten 2019.

Detalj av Bea Szenfeld verk *Station 5* med
babyfigurer i handklippt papper, som
visades på Liljevalchs Vårsalong 2018. Inför
Vårsalongen 2020 sitter Bea Szenfeld
i juryn. Foto Mattias Lindbäck

Skulpturer av Christian-Pontus Andersson,
ur utställningen på Värmlands Museum
sommaren och hösten 2019.
Foto Lars Sjöqvist

Sundsvalls museum grundades 1956 och finns sedan 1986 i Kulturmagasinet, en modern sammanbyggnad av åtta hamnmagasin från 1890-talet. Arkitekterna Ingrid Möller och Torbjörn Lindgren var drivande bakom omdaning.

Bildmuseet är en konsthall för internationell samtidskonst och annan visuell kultur, grundad 1981 av Umeå universitet. Sedan 2012 i en museibygnad av lärkträ i sju våningar, ritad av Henning Larsen Architects i samarbete med White.

Värmlands Museum i Karlstad är ett länsmuseum. Den första byggnaden, ett stramt tempelliknande hus, ritades av Cyrillus Johansson och invigdes 1929. Museet byggdes till 1998, med Carl Nyrén som arkitekt. 2019 återinvigdes museet efter arbete av White Arkitekter.

Arbetets museum i Norrköping öppnade 1991 i det som Carl Milles en gång kallade »landets vackraste industribyggnad« ritad av arkitekten Folke Bensow, i folkmun kallat Strykjärnet. Museet skildrar arbete och vardagsliv och har också ansvar för landets arbetslivsmuseer.

Liljevalchs konsthall ritades av arkitekt Carl Bergsten och invigdes 1916. Huvudfokus har varit modern och samtida konst, men även konsthantverk och design. Sedan 2017 pågår en större tillbyggnad som ritats av Wingårdh Arkitektkontor och öppnas våren 2021.

Skissernas Museum grundades 1934 av professor Ragnar Josephson vid Institutionen för konsthistoria vid Lunds universitet. En tillbyggnad gjordes 1988, ritad av Karl Koistinen och Göran Hellborg i samarbete med skulptören Sivert Lindblom. Ytterligare en del uppfördes 2001–2005 ritad av Johan Celsing. Arkitektkontoret Elding Oscarson ritade den tillbyggnad som genomfördes 2015–2017.

Textilmuseet låg först i gamla Konstsilkes fabriker. 2010 fattade kommunstyrelsen, tillsammans med högskola och näringsliv, ett beslut om att samla stadens textila verksamheter i Textile Fashion Center. Arkitekt var Peter Janson.

Film & Samtal: They Shall Not Grow Old

Hur kan en dokumentärfilm om ett krig som utkämpades för mer än hundra år sedan få oss att emotionellt knyta an, och identifiera oss med de människorna som var på plats? I *They Shall Not Grow Old* har regissören Peter Jackson (*Sagan om Ringen*) genom modern filmteknik lyckats skapa ett fascinerande berättande som ger oss en unik inblick i historien.

Efter filmen följer ett samtal med filmpedagog Anna Söderberg/Zita Folkets Bio där vi utifrån *They Shall Not Grow Old* pratar om bildspråk och hur vi genom filmkritiskt tänkande kan granska vår samtida bildvärld, med dess manipulationer och propaganda.

28 juni 2019 var det 100 år sedan freden i Versailles, som innebar slutet för det fem år långa första världskriget. Oscarbelönade Peter Jackson har gjort en gastkramande autentisk dokumentärfilm om kriget, med hjälp av

nyrestaureerade stumma journalfilmer, som färg- och ljudlagts. Filmens berättarröster är krigsveteraner från kriget, inspelade på 60-talet. Tack vare den digitala tekniken har Peter Jackson tagit bort repor och smuts och saktat ner tempot på de 100-åriga stumfilmerna så att människor rör sig i normal takt. Jackson har låtit läppläsare tolka vad som sägs och lagt in deras repliker, liksom pålagda, synkade ljud av fordon, hundar, munspel och explosioner.

Presscitat:

»Svartvita repiga filmer får nytt liv tack vare digital teknik som kan få en att tappa andan«

– Aftonbladet (betyg 4 Plus)

»En filmhistorisk milstolpe« – Moviezine (betyg 5)

»Alla måste se den här filmen« – DAILY MAIL

Om projektet BILDBERÄTTANDE

Konferenser hösten 2019

11/9 Sundsvall konferens på Folkets Hus i samarbete med Sundsvalls museum/Kulturmagasinet.

Vänder sig till Gävleborgs, Jämtlands och Västernorrlands län.

9/10 Umeå konferens på Folkets Hus i samarbete med Bildmuseet.

Vänder sig till Norrbottens och Västerbottens län.

6/11 Karlstad konferens på och i samarbete med Värmlands Museum.

Vänder sig till Dalarnas, Värmlands, Västmanlands och Örebro län.

28/11 Norrköping konferens på och i samarbete med Arbetets museum.

Vänder sig till Jönköpings, Kalmar, Kronobergs och Östergötlands län.

Konferenser våren 2020

27/1 Stockholm konferens på Filmhuset i samarbete med Liljevalchs konsthall.

Vänder sig till Gotlands, Stockholms, Södermanlands och Uppsala län.

9/3 Lund konferens på och i samarbete med Skissernas Museum.

Vänder sig till Blekinge och Skånes län.

30/3 Borås konferens på Textile Fashion Center i samarbete med Textilmuseet.

Vänder sig till Hallands och Västra Götalands län.

På konferenserna/fortbildningsdagarna medverkar bildskapare, forskare och experter.

Projektet vänder sig till pedagoger och lärare inom alla stadier, från förskola till gymnasiet, och till skolledare och politiker. Men även till en engagerad allmänhet.

Kulturskolor på respektive ort arbetar med olika inriktningar utifrån utställningar på respektive museum/konsthall. Målgruppen är barn och ungdomar från 10 år och uppåt.

Filmvisningar av *They Shall Not Grow Old*

av Oscarsbelönade Peter Jackson arrangeras tillsammans med Folkets Hus & Parker och filmpedagog Anna Söderberg/Zita Folkets Bio.

2019

18/9 Söråkers Folkets Hus, i anslutning till Sundsvall.

16/10 Ersboda Folkets Hus, i anslutning till Umeå.

13/11 Skoghäll Folkets Hus, i anslutning till Karlstad

2/12 Finspång Folkets Hus, i anslutning till Norrköping. OBS! Endast skolvisning.

2020

3/2 Biografen Reflexen Kärrtorp, i anslutning till Stockholm

11/3 Biografen Spegeln i Malmö, i anslutning till Lund

1/4 Ulricehamn Folkets Hus, i anslutning till Borås

Kl. 13.00 för elever på gymnasiet. Fri entré.

OBS! Föranmälan krävs.

Kl. 18.00 för allmänheten. Entré.

Samarbetspartner

Sundsvalls museum/Kulturmagasinet, Bildmuseet, Värmlands Museum, Arbetets museum, Liljevalchs konsthall, Skissernas Museum, Textilmuseet, Kulturskolor i Sverige, Folkets Hus & Parker, Zita Folkets Bio, Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund, Sveriges Skolledarförbund, Svenska Filminstitutet, Statens medieråd, Forum för levande historia, Opsis Barnkultur, Dataspelsbranschen, Egmont Publishing, Svenska barnboksinstitutet och ÅJ Distribution samt med stöd av Bokmässan och Postkodstiftelsen.

Sakkunniga

- Tarja Karlsson Häikiö, professor i visuell och materiell kultur med inriktning mot bild vid HDK i Göteborg.
- Susanna Ekström, litteraturpedagog och fd universitetsadjunkt
- Stina Wirsén, illustratör och författare
- Johan Unenge, illustratör och författare
- Håkan Sandh, tidigare chef Kulturskolerådet

Projektgrupp

Projektledare: Elisabet Reslegård

Koordinator: Maria Åhlin

Kommunikatör: Sanna Hallman Lundgren

Rådgivare kommunikation: Johan Kollén

Redaktörer idéskrift:

Marianne von Baumgarten-Lindberg, i samarbete

med Opsis Barnkultur, och Elisabet Reslegård

Formgivning idéskrift: Inger Käberg

Filmare: Farid Mädjé

Kommunikationsbyrå: C/O Törngrens

www.lasrorelsen.nu

BILDBERÄTTANDE och konsten att läsa bilder är Föreningen Läsrelsens landsomfattande projekt om vikten av och konsten att läsa bilder ur ett pedagogiskt, analytiskt och konstnärligt perspektiv. Stora konferenser och fortbildningsdagar anordnas i samarbete med museer och konsthallar i sju olika regioner hösten 2019 och våren 2020. Kulturskolor har specialsatsningar för barn och unga. Filmvisningar ordnas tillsammans med Folkets Hus & Parker och filmpedagogerna på Zita Folkets Bio.

Läsrelsen i samarbete med: Sundsvalls museum/Kulturmagasinet, Bildmuseet, Värmlands Museum, Arbetets museum, Liljevalchs konsthall, Skissernas Museum, Textilmuseet, Kulturskolor i Sverige, Folkets Hus & Parker, Zita Folkets Bio, Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund, Sveriges Skolledarförbund, Svenska Filminstitutet, Statens medieråd, Forum för levande historia, Opsis Barnkultur, Dataspelsbranschen, Egmont Publishing, Svenska barnboksintitutet och ÅJ Distribution samt med stöd av Bokmässan och Postkodstiftelsen.